

Методичні рекомендації до практикуму «Використання інтерактивних методів роботи у діяльності асистента вихователя»

Практикум 05.04.2022р.

*Підготувала **Зубаль І.М.**, методист
відділу дошкільної та початкової освіти
Тернопільського ОКІППО*

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема дитини з особливостями психофізичного розвитку, в умовах загальноосвітнього закладу. Інклюзивне навчання забезпечує доступ до освіти дітей з особливими потребами у загальноосвітніх школах за рахунок застосування методів навчання, що враховують індивідуальні особливості таких дітей. В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей; забезпечує рівноцінне ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами. Отримані поза соціумом знання і вміння не могли допомогти дітям з особливими освітніми потребами цілковито адаптуватися в суспільстві, підготуватися до подолання неминучих життєвих труднощів, а, отже, реалізуватися в повній мірі як рівноправні і повноцінні члени суспільства. В інклюзивних класах діти з особливими потребами включені в освітній процес. Вони осягають основи незалежного життя, засвоюють нові форми поведінки, спілкування, взаємодії, вчаться виявляти активність, ініціативу, свідомо робити вибір, досягати згоди у розв'язанні проблем, приймати самостійні рішення.

Філософія інклюзії базується на вірі в те, що кожна людина з вадою має отримати освіту і житлові умови, які б якомога ближче відповідали нормальним. Вона передбачає істотні зміни в культурі, політиці та практичній діяльності шкіл. Одним із аспектів інклюзивної освіти є забезпечення ефективності навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітньому закладі. Увага зосереджується на соціалізації дітей цієї категорії та якості навчання. Діти з особливими потребами стають частиною нашого життя, вони включаються в загальноосвітні школи, оточення, спільноти. До них ставляться як до рівних і як таких, що заслуговують на повагу і сприйняття їх такими, як вони є. Це те право, яким всі ми користуємось як члени суспільства.

Інклюзія базується на концепції «нормалізації», в основі якої – ідея, що життя і побут людей з обмеженими можливостями мають бути якомога більше наближені до умов і стилю життя усієї громади. Принципи «нормалізації» закріплені низкою сучасних міжнародних правових актів: Декларація ООН про права розумово відсталих (1971), Декларація про права інвалідів (1975), Конвенція про права дитини (1989) та ін. Зокрема, Декларація ООН про права розумово відсталих є першим нормативно-правовим документом щодо

визнання осіб з порушеннями психофізичного розвитку суспільно повноцінною в соціальному сенсі меншиною, яка потребує соціального та правового захисту.

ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Аналіз закордонної практики свідчить, що інклюзивна освіта передусім є можливістю для дітей з нерізко вираженими вадами психофізичного розвитку. Це, зокрема, окремі форми затримки психічного розвитку, певні мовленнєві відхилення, зниження слуху чи зору, нескладні опорно-рухові вади, порушення емоційно-вольової сфери. Якщо такі діти мають збережений інтелект, самотійно себе обслуговують, адекватно контактують з однолітками, мають сімейну підтримку, то, за умови фахового психолого-педагогічного супроводу, вони цілком можуть засвоювати культурний досвід у середовищі здорових однолітків. Згідно з Концепцією розвитку інклюзивного навчання в Україні здійснюється активний пошук та впровадження ефективних шляхів соціальної взаємодії дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку, із їхніми здоровими однолітками. Найпершими, хто помічає проблеми та труднощі у розвитку дитини є батьки, лікарі-педіатри, вихователі. Тому дуже важливо, щоб вони не зволікали, не чекали на спонтанне усунення вади, а звернулися до фахівців. Консультацію щодо раннього розвитку дитини, створення необхідних для неї умов, за необхідності - і допомогу, можна одержати у психолого-медико-психологічних консультаціях. Для цього батькам не потрібно жодних направлень і дозволів. Вони можуть відвідати ПМПК з власної ініціативи. Чим раніше дитина одержить необхідну допомогу (педагогічну, психологічну, медичну), тим легше буде структура її дефекту, тим краще вона розвиватиметься.

Важливо, щоб і вихователі дошкільних закладів вчасно помічали проблеми поведінки дітей, труднощі у навчанні і радили батькам відвідати спеціалістів ПМПК. Саме вони допоможуть визначити, що спричинило труднощі чи вади у розвитку дитини, привело до проблем шкільного навчання: порадять, які умови створити у сім'ї, дитячому садку; нададуть корекційну допомогу або порадять спеціальний заклад для цього.

Приймати рішення про заклад для дитини з психофізичними вадами мають батьки разом із фахівцями ПМПК.

ПРИ ЦЬОМУ НЕОБХІДНО ВРАХУВАТИ ДУЖЕ БАГАТО ЧИННИКІВ, ЗОКРЕМА:

- категорія аномального розвитку; вік дитини; конкретний клінічний діагноз; наявність супутніх відхилень;
- стан соматичного здоров'я; інтелектуальний ступінь; особливості психічного та фізичного розвитку;
- потреби та можливості дитини.

Тобто, потрібно рекомендувати заклад з урахуванням суто індивідуальних особливостей розвитку дитини та потреб родини. Вагомого значення для правильної постановки діагнозу, вибору форми організації навчання, реалізації індивідуального підходу набуває психолого-педагогічна характеристика на дитину, написана педагогами дитячого садка, у якому вона перебувала. Адже у процесі систематичного навчання та виховання дитини найбільш яскраво

виявляються її здібності, проблеми та труднощі. До складання документу може бути залучений і психолог, якщо він систематично працював з дитиною.

Підсумовуючи викладене, вихователь може зауважити свої припущення щодо причин, які обумовлюють відставання дитини у розвитку, труднощі та прогалини у засвоєнні програми дошкільного закладу.

Проте, ніяких діагнозів, навіть у вигляді припущення, педагог не формулює, оскільки вада дитини, її конкретний клінічний діагноз, встановлюють колегіально працівники ПМПК на підставі ґрунтовного вивчення матеріалів особової справи, картки розвитку дитини, медичних документів, малюнків дитини, психолого-педагогічної характеристики та результатів обстеження дитини.

Якщо корекційні педагоги, практичні психологи, які спеціалізуються на корекційній роботі, є компетентними щодо роботи з такими дітьми, то вихователі дошкільних закладів часто не мають ні психологічної, ні методичної готовності до інклюзії. Тому у ЗДО має здійснюватися спеціальна підготовка педагогічного персоналу. Наказом Міністерства освіти та науки України «Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю» від 2 грудня 2005 року №651 передбачено включення у навчальні плани вищих навчальних закладів ІІІ-І V рівня акредитації, що готують фахівців за напрямком «Педагогічна освіта», дисципліни «Основи корекційної педагогіки», яка й забезпечить професійну готовність до інклюзивної освіти.

Досвід інших країн переконливо доводить, що для тих фахівців, які вже працюють у навчальних закладах, ефективними ланками такої підготовки є курси підвищення кваліфікації, теоретичні та практичні семінари, тренінги. Змістом такої освіти мають бути основи корекційної педагогіки і психології, з певними методичними аспектами.

Зокрема асистенти вихователів мають бути компетентними у таких питаннях:

- підходи держави та суспільства до організації освіти дітей, які мають вади психофізичного розвитку;
- основні поняття корекційної педагогіки та спеціальної психології;
- особливості і закономірності розвитку різних категорій осіб з психофізичними вадами;
- комплексне психолого-педагогічне вивчення дітей;
- диференційовані та індивідуальні механізми і прийоми дошкільного корекційного навчання та виховання кожної категорії дітей;
- зміст та методи роботи з родинами вихованців.

З МЕТОЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ АСИСТЕНТ ВИХОВАТЕЛЯ ПОВИНЕН ВМІТИ:

здійснювати моніторинг розвитку дітей, що мають труднощі у засвоєнні знань, різних видів діяльності та адекватно оцінювати причини, якими спричинено ці труднощі;

своєчасно виявити відхилення у розвитку дошкільників та під керівництвом корекційного педагога брати участь у здійсненні правильного психолого-педагогічного супроводу дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку;

здійснювати індивідуальний та диференційований підхід до вихованців з вадами психофізичного розвитку;
формувати готовність здорових дошкільників до позитивної спільної взаємодії з однолітками, що потребують корекції психофізичного розвитку;
проводити роботу з батьками щодо надання їм правдивої інформації про осіб з порушенням психофізичного розвитку.

Поза всяким сумнівом, компетентність асистента вихователя є однією з умов ефективності дошкільної освіти.

Результати досліджень багатьох науковців засвідчують, що розумовий, емоційний і соціальний розвиток дітей з психофізичними вадами прямо залежить від позитивного ставлення до них, їх розуміння та прийняття педагогами, батьками і здоровими дітьми.

Сприятливе соціальне та розвивальне середовище є однією з вихідних умов розв'язання проблем інклюзивної освіти.

Тому забезпечення такого середовища - одне із завдань психолого-педагогічного супроводу дітей, що потребують корекції психофізичного розвитку.

Педагоги закладу дошкільної освіти мають передусім формувати позитивне ставлення здорових вихованців до дітей з психофізичними вадами, прийоми адекватної взаємодії, емпатії.

ЦЯ РОБОТА ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ТАКИХ МЕТОДІВ:

а) бесіда, б) переконання, в) розгляд проблемних ситуацій, г) сюжетно-рольові ігри, д) перегляд спеціально відібраних відеосюжетів.

Оскільки дитина-дошкільник - це відзеркалення сім'ї, то відповідну роботу потрібно провести і з батьками здорових дітей, формуючи у них позитивне ставлення до перебування у групі дітей з особливими потребами.

Отже, інклюзивна дошкільна освіта - це одна із реалій нашого життя. Проте, потрібно пам'ятати, що її ефективність залежить від багатьох умов, головною з яких є комплексний психолого-педагогічний супровід.

З метою впровадження системи психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного віку, які навчаються в умовах інклюзивної освіти, важливим є організація і здійснення комплексного підходу, реалізація якого передбачає:

1. Поетапне впровадження інклюзивної освіти, яке потребує проведення необхідних психосоціальних та педагогічних заходів, а саме:

- Психодіагностичний етап: - діагностика рівня розвитку дітей: виявлення індивідуальних особливостей психічного, фізичного, інтелектуального розвитку; рівня розвитку психічних процесів; діагностики соціальної зрілості, інтелекту, стилю взаємодії педагогів і батьків з дитиною; - тестування та анкетування педагогів та батьків на предмет готовності до здійснення інклюзивного навчання; вивчення особливостей сім'ї, в якій виховується дитина; психолого-педагогічне спостереження за особливостями соціальної взаємодії учнів у школах з інклюзивним навчанням.

2. Оформлення документації для здійснення психолого-педагогічного

супроводу дитини з особливими потребами:

банку даних дітей відповідно до особливостей та наявних порушень; картки здоров'я і розвитку дитини; психологічної картки індивідуального розвитку дитини; соціального паспорту сім'ї, в якій виховується дитина; щоденника спостереження за дитиною в початковому закладі; щоденника спостереження за станом здоров'я поведінкою дитини вдома у позаурочний час.

3. Розробка та затвердження індивідуальних програм навчання і розвитку з рекомендаціями для педагогів і батьків, розроблених за участі різних фахівців (лікаря, психолога, соціального педагога, педагога-дефектолога, учителя-логопеда).

4. Створення власної навчально-методичної та інформаційної бази, а саме: банку даних навчальних і виховних програм; механізму забезпечення отримання оперативної інформації про рівень здоров'я, навчання і розвиток дитини з особливими потребами.

5. Моніторинг результативності, який передбачає застосування наступних методів:

- дидактичного - вивчення результативності різних сторін навчально-виховного процесу;
- виховного - простеження ефективності виховного процесу, системи взаємовідносин його учасників;
- управлінського - простеження за характером взаємовідносин на різних управлінських рівнях в системах: «керівник - педагогічний колектив», «керівник - діти», «керівник - батьки», «керівник - зовнішнє середовище»;
- соціально-психологічного - спостереження за системою колективно-групових взаємовідносин, за характером психологічної атмосфери педагогічного колективу, психологічного стану дітей, батьків;
- медичного - відстеження динаміки стану здоров'я дитини з особливими потребами.

6. Виявлення і прогнозування можливих проблем, серед яких можуть бути наступні:

- виникнення опору новому середовищу з боку дитини, для зняття якого потрібно включати розробку додаткових освітньо-виховних ресурсів;
- виникнення внутрішніх і зовнішніх конфліктів між педагогом і дитиною, педагогом і батьками внаслідок роботи із проблемою «особливої дитини».

7. Розробка шляхів корекції можливих негативних наслідків:

- планування резерву часу для перегляду спланованих форм, методів, прийомів роботи з дітьми та їх батьками;
- ґрунтовне пояснення батькам і педагогам переваг інклюзивної освіти;
- реорганізація індивідуальних психолого-педагогічних програм супроводу дітей, які виявляють відповідні проблеми;
- відстеження результативності впроваджених змін.

ПОРАДИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ АСИСТЕНТУ ВИХОВАТЕЛЮ:

Навчитися толерантно ставитися до особливих дітей, але в ніякому разі не акцентувати увагу на дитині.

Сприяти тому, щоб кожна дитина відчула себе прийнятною.

Сприяти створенню у дитячому колективі атмосфери доброзичливості, справедливості й терпимості.

Надавати індивідуальну підтримку, але при цьому не відокремлювати дітей з особливими потребами від основної групи дітей.

Намагатися наблизити навчальні завдання до потреб і можливостей такої дитини.

Співпрацювати з іншими педагогами (логопедом, психологом, лікарями) та батьками в одній команді.

ПОРАДИ БАТЬКАМ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ ІЗ ПСИХОФІЗИЧНИМИ ВАДАМИ:

Створіть сприятливу, доброзичливу атмосферу в сім'ї.

Заохочуйте і підтримуйте позитивний прояв уваги і хорошого ставлення до особливої дитини.

Підкреслюйте найменші досягнення, не концентруйте уваги на невдачах і помилках.

Індивідуальна допомога дорослого має виражатися у стимуляції, підбадьорюванні, частковій підказці тощо. Пояснення та інструкції повинні мати чітку і зрозумілу форму.

Під час виконання вправ уникайте багатослівних і абстрактних пояснень, використовуйте наочність. Для розуміння образних висловів, метафор доцільно використовувати метод установлення асоціативних зв'язків із конкретними предметами, що лежать в основі порівняння. При постановці запитань уникайте механічних відтворень.

Підводьте дітей до таких ситуацій, коли вони мають розказувати про ту чи іншу подію. Ставте запитання, давайте завдання, що активізують мислення. Для розвитку психічних процесів корисно давати завдання з обмеженим часом на виконання чи поділене на окремі частини. Якнайчастіше використовуйте у корекційно-виховній роботі, в повсякденному житті рольові ігри.

Сприймайте не дефект, а особистість дитини!

СПІВПРАЦЯ З БАТЬКАМИ

Сучасна освітня філософія, зорієнтована на особистість дитини, ґрунтується на положенні, що батьки є її першими і головними вчителями. Дедалі більше педагогів з повагою ставляться до освітнього процесу, який відбувається вдома, і будують свою роботу з урахуванням інтересів дітей та їхніх родин.

Оскільки до дошкільних і загальноосвітніх закладів почали залучати дітей з особливими освітніми потребами, постійна співпраця з їхніми сім'ями має ще більше значення.

У процесі навчання таких дітей дуже важливо враховувати інтереси, пріоритети й турботи сімей. Батьки дітей з порушеннями психофізичного розвитку мають працювати в тісному контакті з вихователями та іншими фахівцями під час розробки та реалізації навчальних планів, їх адаптації, організації навчально - виховного середовища тощо.

ПРИНЦИПИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРІЄНТОВАНОЇ НА ІНТЕРЕСИ СІМ'Ї:

Визнання того, що сім'я є елементом стабільності в житті дитини, в той час як педагоги можуть весь час змінюватися.

Ефективне співробітництво педагогів з батьками та іншими фахівцями.

Регулярний обмін з батьками повною та неупередженою інформацією стосовно їхніх дітей.

Запровадження в дошкільному закладі політики та системи послуг, які забезпечують сім'ям необхідну емоційну підтримку.

Розуміння й урахування потреб дітей під час розробки навчальних та інших програм.

Заохочення і створення умов для взаємної підтримки батьків. Розуміння унікальності кожної сім'ї, повага до різних методів навчання та виховання дітей, що застосовуються батьками.

Турбота про те, щоб послуги, які надаються родинам, були комплексними, скоординованими, гнучкими, доступними і відповідали потребам кожної родини.

СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОЇ АТМОСФЕРИ В ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ:

У групах, які відвідують діти з різними рівнями розвитку та здібностей, педагоги мають підтримувати один одного у застосуванні найефективніших

стратегій навчання і виховання. Якщо у закладі дошкільної освіти створено доброзичливу, невимушену атмосферу, якщо тут визнають унікальність кожного (і педагога, і дитини) та підтримують їх, це суттєво підвищує ефективність навчання і виховання.

Заклад дошкільної освіти, група мають стати рідними для дітей та їхніх родин. Батьки почуватимуться спокійніше, якщо будуть також залучені до навчально-виховного процесу. Постійна соціальна взаємодія в різноманітних умовах, за різних обставин, в різних ситуаціях зближує дітей, виробляє емпатію, прихильність один до одного, усвідомлення індивідуальності кожного, відчуття захищеності.